

izrejane svilne mešičke (kokone) po še nikdar ne slišani ceni, namreč po 4—8 gold. funt. Ta neznano velika cena je prebudila željo po vsi kranjski deželi, se s svilorejo ukvarjati ter se zaželenega dobička udeležiti. Tisoč in tisoč murbovih dreves se je zasadilo po deželi; celó mnogo kmetov se je poprijelo sviloreje.

Al bolezen svilodov pojenjuje po Laškem; cena mešičkov gré nazaj do vrednosti svile, in treba bode za ljubo vzeti to ceno, ktera še vedno dobro izplačuje svilorejo, kar dostoletne skušnje laške in francozke dežele dokazujejo.

Oziraje se na te-le okolistave je c. kr. kmetijsko društvo v Ljubljani skrbelo za priložnost, da bodo kranjski svilorejci mógli izrejane svilne mešičke po primerni ceni spečati blizo doma.

Jez sem prevzel nalogo skupovati ta pridelek in ga izdelovati v svilo. Kdor koli prinese tak pridelek, se mu bode plačeval v živem stanu po vrednosti do sedemdeset soldov (krajcarjev) funt; kdor ga pa prinese čez petdeset funtov, mu bode na voljo dano ga prodati ali pa ga izmotati dati za se in plačilo za-nj dobiti po dobljeni ceni, kadar se bode prodal celi enoletni svilni pridelek, se vé, da se najpred povrnejo stroški izmotanja.

Ako ima kdo še kaj umorjenih mešičkov od preteklega leta in jih želi oddati, naj jih kmali, še pred veliko nočjó meni pošlje. Take bodem primerno dražje plačeval.

V Ljubljani 3. prosenca 1864.

Dr. Jože Orel.

Kaj je kmetijstvu koristniše: kozé rediti ali pa odpraviti jih? *)

Ko je bil Bog prva človeka ustvaril, jima je rekel: Rastita in množita se, ter napolnujta zemljo. I. Mojz. I. 28. Karkoli je Bog ustvaril, vse je človeku v prid storil, pa tudi vsaki kraj zemlje je njemu na korist s potrebnimi stvarmi preskrbel, da človek povsod živi zamore. Človek živi od žival in rastlin, od tega, kar mu zemlja rodi in redí. Ker so pa kraji na zemlji različni: topli in mrzli, ravni in gorati, so različne tudi stvari, s kterimi se človek živi.

Ravni in topli kraji so bolj poljedelstvu, gorati in mrzli pa živinoreji ugodni, da človek tedaj v vsakem kraju lahko svoj živež dobí, ako si ga po primeri kraja goji. Ker so pa nekteri kraji tako gorati in strmi, pusti in trdi, da niso ne poljedelstvu, ne težki živini ugodni, je Bog ustvaril ovce in kozé, ki po strminah hoditi in si živeža iskati zamorejo, da bi taki kraji, brez ljudi, neugodne puščave ne ostali.

Ovce živé poleti od trave, pozimi od sena in žlahnega, suhega listja; dajo kmetu volno in nekoliko mleka; kozé pa živé poleti od listja in žlahnih zelišč, pozimi pa od bolj pustih stvari, kot ovce. Poleti dajo obilno žlahnega mleka, ktero zdravniki slabotnim ljudém v zdravilni živež svetujejo. Štiri kozé dajo za pridno (dobro) kravo mleka, in štiri do šest kozličkov, ki so tudi za pridno tele vredni; toraj štiri kozé kravo nadomestijo, naj bodo kraji še tako trdi in pusti, česar osem ovác donesti ne more. Kozé in ovce pozimi mleka nimajo, pa tudi manj zajedó. Kozé živé pozimi od brstja, trdega listja in drugih pustih stvari, česar druga živina užiti ne more, ker imajo dober vkus in trdne zobé.

Ker so pa kozé sadnim in drugim žlahnim drevsom škodljive, imajo toliko sovražnikov, kolikor dlak.

*) V „Novicah“ in „Pratiki“ so se že večkrat grajale kozé; naj se sliši tudi hvala njih, kakor jo je prinesel „Ujni gospodar“ goriški.

Pa Bog jih ni vstvaril, da bi lahkih in trdnih nog in dobrega vkusa, kakor so, po polji in sadnih vrtilih, ampak po visokih gorah, mrzlih hribih in strmih pečinah, kamor goveja živina ne more, svojega živeža iskale, ter kmetu iz pustih krajev dohodkov donašale. Kozé objedajo poleti trnje, robido, česminje in drugo grmovje, kar pašnikom in drugi živini veliko nadlego dela, gojzdom pa tudi v noben prid ni; kdor tedaj pašnike trebiti želi, naj kozé vanje pusti, da bodo pašniki boljši in kozé se redile.

Živina dá gorskemu kmetu najbolji vspeh. Zato mora on svojemu kraju primerno živino rediti; toraj so za strme goré kozé ravno tako potrebne, kakor mrzli in nerodovitni grenski in lapski deželi sedlóni (Renthier). Od kod bo kmet pod julskimi gorami denar vzela, da bo shajati mogel, če se mu kozé odzamejo? Mar mislijo preganjavci koz, da bo kmet za krvinovec, robidnice, trnovce in lešnike, ki rastejo, kodar bi imel kozé pasti, denar prejel, da bo davke opravljal in soli kupoval?

Sicer se ne more tajiti, da kozé nekoliko škode gojzdom res storé, vendar pa ne toliko, za kolikor so tožene; ako se jim pa tudi mala škoda prizanesti noče ali ne more, bi se mogla tudi goveja in konjska živina s pašnikov odpraviti.

Stvarnik sam je preskrbel, da kozé gojzdom naših krajev, ki so sploh bukovega in hvojnega (špikastega) pleména, velike škode ne delajo. Bukovo listje jedó kozé le tistikrat, ko se odpira, dokler ni kakih 14 dni staro, potem pa celo poletje ne več. Ako tedaj v tem kratkem času med drugim tudi za kak bukov list popadejo, drevja vendar ne objedó. Drugači dela v tej reči krava ali konj, ki celo poletje bukovo listje objeda ter grm do čistega objé, kar doseči more, česar koza nikdar ne stori.

Res je, da kozé pozimi brstje jedó, vendar za brst mladih bukovih drevés najmanj marajo, ker je prepust; brsta starih dreves, ki je za cvetje napravljen, pa doseči ne morejo. Pozimi jedó kozé tudi smrečje; ker pa smreka le en vrh ima, je ta tudi bolj močen in trd, da ga koza ne odjé rada, ter rajše postranske vejice obira, kar pa nič ne škoduje. Za mecesnovo drevce pa pozimi zato ne mara, ker obleti pa pust brst ima; toraj kozé v gojzdih, ker le žlahne paše iščejo, tako malo škode storé, da jo po drugi strani s svojo koristjo stoterno povrniti zamorejo.

Ko bi kozé gojzdom zares tako škodljive bile, kakor jih tožijo, bi ne bilo, koder hodijo, nikdar mo-goče mladega gojzda zarediti, o čemur pa skušnja drugači uči. — Kjer Soča izvira, v Trenti, so pred 80 leti železno rudo kopali in žgali (zidovje plavža še zdaj stoji), toraj gojzde do čistega pokončali pa rudarstvo popustiti mogli. Ta srenja ima zdaj 52 hiš in 340 duš; nima družega pridelka, kot nekoliko krompirja in zelja; redí po dvatavžent koz in toliko ovác, pa samo sedem do osem krav; vendar v celi bovški okrajni ni takih smrekovih in mecesnovih gojzdov, kakor v Trenti, od kodar druge srenje teh krajev za poslopja lepega lesa dobivajo. — V tem kraju sta bila nekda dva hriba pogorela. Eden je cesarski, drugi pa srenjski; v cesarskega ne smé nobena koza iti, v srenjskem se pa vsaki dan pasejo, in ta se je spet lepo obrastel, uni pa je gol ostal; tedaj ni na kozah, temuč na kraji ležeče, da se gojzd zaredi, ali pa zastane.

Da so pa gojzde v naših krajih zginili, hribi prazni in goli postali, in se tudi, kakor so nekda bili, obrasti ne morejo, niso koze tega krive, kakor se misli, ampak vzroki te neugodne prikazni se morajo drugod iskati in so sledeči:

Prvič, slabo gospodarstvo. Kadar se gojzde

Vred.

posekajo, bi se ne smelo vse drevje od kraja poseči, ampak se mora tū in tam, posebno proti vrhu gojzda nekoliko starih dreves za seme pustiti, da se spet mlado drevje zaseje in zaredi, pa tudi mlado drevje se mora puščati, da, kadar korenine posečenih dreves pognjujejo, mlado drevje zemljo drži, da se meline in vsadi ne delajo; po tem pa tudi ni treba kakih šest let nobene živine va-nj pustiti, da se gojzd spet obrasti zamore.

Drugič, neugodno vreme. Veči ko je pomanjkanje gojzdov, hujše so tudi povodnji, ktere po črteninah rahlo zemljo razderejo do gole skale; najrajše se to na solnčni strani godí, zato so pa navadno hribi na solnčni strani bolj goli, ko na osonji (senčni). Osonja stran je pozimi, če ne pod snegom, vendar večidel zmrzla, tedaj v miru; drevje ohrani svoj sok, kakor šnega je jeseni imelo; zato pa tudi spomladi hitreje požene, ko na solnčni strani; tudi na solnčni strani sneg pada, pa od solnca ogret, ali s plazom odleti, ki drevje lomi in zemljo razdira, ali pa hitro skopni, da potem zmrzlina zemljo razganja, solnce pregreva in v meline ali v nerodovitne puščave spreminja.

Tretjič, nemila sekira. V srenjskih pašnikih in gojzdi hoče vsaki prvi gospodar biti in vse sam imeti; zato nihče škode ne varuje; še celó iz zgole hudobije in nevošljivosti padajo vrhi mladih dreves, kakor da bi les nič vreden in potreben ne bil.

Zato bi bilo važno in koristno, da bi se, kar les zadene, pašniki in gojzdi med kmete razdelili, da bi vsaki svoj del branil in gojil; ter vidilo bi se, koliko dobro gospodarstvo pomaga, da gojzdi napredujejo. — V dokaz te trditve naj sledeči resnični izgled služi: V Hudajužni na Tominskem so bili kmetje pred 50 leti kos pašnika med se razdelili, da bi les odgojili (zredili), in res imajo zdaj lep črn gojzd smrekovega lesa za svoje potrebe, če tudi koz niso ne odpravili ne jim va-nj branili. — Naj bi tedaj slavna kmetijska družba te zadeve v prevdarek vzeti blagovolila, ter neugodnim napakam srenjskih pašnikov in gojzdov, kakor vé in zná, v okom prišla, kar bi gotovo veliko več pripomoglo gojzdom v napredovanje, kot pa odprava koz, ki so gorskim krajem neovržljivo potrebne in kmetijstvu koristne; toda preveč jih vendar biti ne smé, da bi po sili škode ne delale; zakaj kozé v hudi lakoti vse, kar doseči morejo, objedó; to se vidi pred hlevom in na pot, ko na pašo gredó, kar se pa v gojzdu, kjer si imajo kaj izbrati, nikdar ne godí; zato bi mogli gojzdnarji dobro pogledati, kaj kozé na paši, pa ne kaj v sili, po poti gredé, jedó, in potem sklep storiti, da zavoljo majhne škode, ki jo kozé naredijo, ni vredno vse koristí, vsega prida, ki ga po drugi strani donašajo, odvzeti ubogemu kmetu, ki mora vendar tudi svoje dohodke imeti, če hoče shajati.

Fl....r.

kavno orodje sploh, tako pa posebno knjige nabirali! Kako neutrudljivo še dandanašnji iščejo starih, pa shranjujejo nove knjige! Glasovite knjižnice: vatikanska, pariška, oksfordska, upsalska, bečka dvorna itd. so tako rekoč orožnice duha, shrambe človeške izobraženosti, ponos in dika dotičnih narodov. Koliko potrebnije so pa knjižnice še le nam Slovincem! Koliko poduka je še našemu ljudstvu treba! Kako zaspan in nezaveden je še naš prosti rojak, ki na vse druge narode več zaupanja in spoštovanja stavi, nego na sebe samega, ker se mu še ne sanja ne, da tudi on ima pravico in dolžnost pokazati, kaj veljá. Al zaupanje v sebe samega izvira le iz poznanja svojih moči; na to spoznanje pa narode posebno vodi izobraženost. Po knjigah pa se dandanašnji najlože razširja omika. Če je tedaj kateremu koli narodu treba knjig in knjižnic, našemu jih je krvavo treba. Brez knjižnic seme književne delavnosti ne bode kalí pognalo, brez pomoči knjižnic ne bode narodna omika globoko se vkoreninila.

Še posebno imam šolske knjižnice po mestih v misli; njih važnost naj kratko povem. V šoli se samo temelj znanostim polaga; al kakor golo zidovje še ni pripravno stanovanjšče, tako tudi šolski nauk sam še ne zadostuje življenju. Mnogo potrebnih reči se zavoljo pomanjkanja časa celó ne dá v šoli spomeniti. Šolske tedaj nauke podpirati, dopolnjevati in pomnoževati: to je knjižnicam prepuščeno. Ako so pa knjižnice že z učnega stališča silno potrebne, so pa Slovincem gledé národnosti še mnogo potrebnije. Našemu dijaku, ki je v mestu navadno zapuščen, bi morale hišnega učitelja, ljubeznivega odgojitelja in prijatla učnika namestovati. Kar v učilnici ni dobro razumel, to bi mu imele slovenske knjige tolmačiti; kar bi ga pаметen odgojitel imel učiti, to naj bi nadomestovale knjige sposobne. Zlasti v današnji dóbi, ko naše učilnice še niso z vsem po zahtevanju narodnih pravic vredjene, bi imele knjižnice toliko večo nalogo. Da bogate slovenske knjižnice tudi učiteljem in omikanemu občinstvu dobro strežejo, tega ni treba dokazovati.

Ako je vsacemu narodu prirojeno, da skrbi na vso moč za svoj dušni in telesni prid, in ako je izobraženost tista pot, po kateri se dá lože priti do zaželenega cilja in konca, tedaj moramo izobraženosti tudi vsake vrata, ki so do sedaj zatvorjene bile, odpreti, posebno pa knjižnic svetišča, kjer se duhovi preteklih in sedanjih časov k izobraživnemu pogovoru zbirajo. Nabirajmo toraj zaklade zares podučnih in zanimivih knjig; ponujajmo tečno dušno hrano naši uka željni mladini, ktera je nada in porok naše bodočnosti; povišujmo izobraženost našega roda, in pokažimo, da nas je volja in moč, povzdigniti se na stopnjo, kjer stojé drugi omikani narodi!

V Gorici.

N.

Slovstvene stvari.

O književnih zadevah.

Gotovo je, da knjižnice (bukvarnice) izobraženju narodov pomagajo veliko. One dajejo književnikom (pisateljem) gradiva, na katero se dajo nove poslopja znanosti postaviti. Brez knjižnice je književnik riba brez vode. Al ne manj rabijo knjižnice tudi prosveti in omiki prostega ljudstva, ker posamni ljudje iz knjig nabrano seme med rojake sejejo, zastarele razumke čistijo, nove v plodno zemljišče zasajajo. Vsakoršne pa vednosti in znanosti telesno in duševno blagostanje narodu privablajo, narodni ponos krepčajo, do državljanske ga veljave povzdigujejo. Kako marljivo so Italijani, Francozi, Nemci in drugi izobraženi narodi na začetku svojega izobraževanja kakor vsakojako omi-

Slovensko slovstvo.

* *Liturgika, to je, sveti obredi pri vnanji katoliški službi božji; za gimnazijalno, realno in sploh odraslo mladost, spisal Anton Lézar, katehet ljubljanske realke, tiskal in založil Karol Viniker v Brnu 1863.*

Tako je imé prekrasni knjigi, ki nam ni bila le silno potrebna za šolsko rabo, ampak kakoršne smo v cerkvenem svojem slovstvu jako pogrešali. „Novice“ so svojem čast. bravcem to važno knjigo sicer že naznanile, danes pa hočejo o nji nekoliko obširneje govoriti. „Danica“ jo je imenovala „cvetno spomlad“, „Novice“ ji pa rekó „spomladna cvetica“ — cvetica po njenem podučnem obsegu in jeziku, spomladna pa, ker je tako rekoč prva na tem polji, saj v svoji sestavi. V gladkem, čistem in sploh lahko umevnem jeziku ti ne našteva le skoraj vseh katoliških